

gla

slovenske kulturne akcije

L. XII. 8 EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA 5. V. 1965

KAKO ME JE IVAN DOLENEC „SREČAL“ Z JANEZOM EV. KREKOM

Vinko Brumen

Ko je 1917 umrl Janez Ev. Krek, sem se jaz šele naučil razbirati prve črke in še to na skrajnem vzhodnem koncu Prlekije. Kreka nisem nikoli videl, niti se ne spominjam, da se je govorilo o njem ob njegovi smrti. Vest in žalost sta pač prišli tudi do naše vasi, le moj spomin o tem povsem molči.

S Krekom se torej osebno nisem nikoli srečal. Moral me je z njim „srečati“ nekdo drugi. In ta drugi je bil Ivan Dolenc. Dobro je enkrat povedati, kako se je to zgodilo. Dolenc še živi in če mu te vrstice pridejo kako pred oči, me bo mogel popraviti, ker se moj spomin še od daleč ne more meriti z njegovim.

* * *

Leta 1935 sem končal študij pedagogike (tedaj še nismo govorili o vzgojnih vedah, zlasti ne v množini) na filozofski fakulteti ljubljanskega vseučilišča in ostal „brez posla“, ker zaradi gospodarske krize niso nastavljali novih profesorjev. Posvetil sem se izdelovanju doktorske disertacije, za kar sem predelal nalogo o kulturno-pedagoškem pomenu Slomškove knjige *Blaže in Nežica*, za katero sem že januarja 1935 dobil svetosavsko nagrado. Zato sem disertacijo kmalu pripravil, napravil sem tudi izpit in 22. aprila 1936 so me promovirali za doktorja filozofije.

Disertacijo mi je v knjigi založila Tiskarna sv. Cirila v Mariboru v 1110 izvodih: 1000 izvodov na nekoliko cenejšem papirju in brez uradne formule o promociji so namenili prodaji, 110 izvodov, opremljenih z uradno formulo, so izročili meni; natisnili so mi jih celo na nekoliko boljšem papirju. Od teh sem jih po predpisih 100 izročil fakulteti in 10 mi jih je ostalo za osebno rabo. Verjetno se je knjiga te vrste slabo prodajala in kar je ostalo, so 1941 uničili Nemci. Izvode na fakulteti so pač raznesli profesorji in drugi ljudje, ki so jih zanimali. Danes se zdi, da je knjiga skoraj nepoznana, ker citirajo poznejšo šolsko izdajo Slomškove knjige v moji priredbi in z mojim uvodom, skoraj nikoli pa prve, obširne in podrobno dokumentirane knjige. (Zanimivo je, da je nanjo pozabil celo moj nekdanji prijatelj, sošolec in nekaj časa celo sostanovavec dr. Vlado Schmidt, ki jo je v svoji Zgodovini slovenskega šolstva povsem zatijl.)

Novopečenega doktorja „brez posla“, čeprav obloženega z delom vseh vrst, me je tedaj nekdo (ne spominjam se več, kdo je bil) napotil k takratnemu banovinskemu prosvetnemu inšpektorju Ivanu Dolencu, ki da želi z mano govoriti. Mislil sem, da morebiti zaradi nastavitve. Dotlej Dolenc nisem poznal. Sprejel me je zelo prijazno v svoji pisarni, kakor vedno tudi pozneje, mi omenil, da je bral mojo doktorsko tezo in mi povedal, da meni, da bi jaz mogel nadalje-

Prvi kulturni večer bo v soboto dne 15. maja 1965 ob 19. uri v dvorani Bullrich, Sarandí 41, Buenos Aires.

Spored:

KREKOVA OSEBNOST IN SKRIVNOST NJEGOVIH USPEHOV

(Ob stoletnici Krekovega rojstva)

Predaval bo g. dr. Vinko Brumen

Ker so s prireditvijo zvezani tudi stroški, bodo prostovoljni prispevki ob vходу dobrodošli.

„Sleheri kulturni delavec je v svojem delu podvržen osebitim svojega naturala, svojega poklica in je često vse bogastvo v poslanstvu genija zapopadene v sintezi njegovih nasprotij in notranjih borb. V tej borbi pa se vse zunanje razkrene in zgleda v naporu in notranji rasti človeka in notranjega spoznanja. Od te notranje borbe je večinoma odvisna širina in nesebičnost vsega zunanjega dela. V tem notranjem oblikovanju pa je vsak človek umetnik in politična umetnina slehernega naroda more biti, kako si ob ostalih narodih izoblikuje svoj dom, ki bo v blagoslov in srečo vsega človeštva. V tem občečloveškem delu pa je Krek s svojim delom slovenskemu narodu mnogo ustvaril, dasi mu je bilo usojeno, da je to delo pustil le na pol poti.“

Ruda Jurčec, J. E. KREK, HRAM, Ljubljana 1935. Str. 12.

PISMO DR. MIHE KREKA

Cleveland, 20. aprila 1965

„Slovenski kulturni akciji,
Ramón Falcón 4158,
Buenos Aires.

Iskreno se zahvaljujem za poslani izvod drugega dela Mauserjeve trilogije „Ljudje pod bičem“; dela čast pisatelju in izdajateljici! Veselim se prelepih uspehov Slovenske kulturne akcije in hvalim Boga zanjo!

S pristrčnimi pozdravi Vaš

Miha Krek.“

NAROČNIKI

SO TE DNI PREJELI kar dve publikaciji naše VIII. knjižne zbirke in sicer Karla Mauserja povest „Ljudje pod bičem“ in „Meddobje“ VIII. šte. 5-6. Pošiljkam smo priložili izpise računov. Vljudno vabimo in prosimo, da bi zaostalo čimprej poravnali. — Zbirko bo zaključila knjiga esejev dr. Milana Komarja „Pot iz mrtvila“ in so dela pri natisu že zelo napredovala. — Uprava SKA.

CORREO ARGENTINO SUC. 6	TARIFA REDUCIDA
	CONCESION 6228 R. P. I. 847847

SLOVENSKI ZNANSTVENIKI SODELUJEJO PRI SVETOVNIH ENCIKLOPEDIJAH

Katoličani v ZDA pripravljajo dve veliki enciklopediji: NEW CATHOLIC ENCYCLOPEDIA, v 15 zvezkih, pod pokroviteljstvom Katoliške univerze v Washingtonu, in CATHOLIC YOUTH ENCYCLOPEDIA, v 10 zvezkih, pod pokroviteljstvom kardinala Spellmana v New Yorku. Za prvo enciklopedijo je napisal dr. Rajko LOŽAR pregled cerkvene umetnosti pri jugoslovanskih narodih, dr. Alfonz ČUK pa je napisal članek o sanjah (psihološko-moralni) za prvo enciklopedijo, za drugo pa članke o psihoanalizi, o psihološki struji „behaviorism“ ter članek o švicarskem psihologu in psihiatru Jungu.

Našim znanstvenikom, sodelavcem Slovenske kulturne akcije, iskrene čestitke!

— Dr. Aleš Bebler, eden voditeljev komunistične revolucije v Sloveniji, je pri zunanem ministerstvu v Beogradu neke vrste „leteči ambasador“, kakor je to običaj pri ameriški vladi v Washingtonu in se je začelo uvajati tudi pri južnoameriških državah z večjim ali manjšim uspehom. Ko je bil na diplomatskem poslu v Aziji, je obiskal tudi Malezijo. Vtise je podal v knjižici, ki jo je napisal v srbohrvaščini in je izšlo delo pri založbi „Sedma sila“ v Beogradu. Tako je obogatil „julliteraturo“, kakor se sedaj uvaža nov izraz. Tudi med mladino v Sloveniji se uveljavlja nov pojem za srbohrvaščino in sicer jo nazivajo „jugoslovanščina“; v primeri z njo se jim zdi slovenščina jezik neke — najbrž folklorne — manjšine ob severozahodni meji Jugoslavije. Ljubljanski dijaki se zlasti v nižjih razredih trudijo prinašati domov boljše rede iz „jugoslovanščine“ kot pa iz materinega jezika, ki bo kmalu postal očiten prilastek slovenske manjvrednosti v primeri z državno celoto, ki že govori vodilni enoten državni jezik. Občutje v tako smer se bo še zaostrovalo, ker je vedno več srbohrvaško govorečih dijakov po slovenskih srednjih šolah in se po nekoč že resno govori o uvedbi paralelke za „jugoslovanščino“; tako bo slovenščina drsela na stopnjo „drugega deželnega“ jezika, kakor je že bilo... im Jajhre dazumal.

GLAS

pošiljamo vsem naročnikom in prijateljem, ki mogoče še niso naročniki naših zbirk. Ker so stroški za natis in za poštnino ter za ekspedicijo zelo narasli, prosimo za darove v TISKOVNI SKLAD GLASA. Saj list po splošnem mnenju dostojno opravlja svojo nalogo. — Za vsak denar najlepša hvala.

vati z izdajanjem Krekovih Izbranih spisov, česar njemu zaradi službe in dela ni več mogoče. Prav nič me predlog ni navdušil. Ne da bi se branil dela. Saj je bil eden najlepših naukov, ki mi jih je moj učitelj K. Osvald vcepil v dušo, da doktorski naslov ni nagrada, temveč obet, da ga kandidat ne dobi za to, kar je že naredil, marveč zato, ker je pokazal sposobnost in obljubil, da bo še delal. Toda o Kreku tedaj nisem skoraj nič vedel, pa naj bi postal urednik njegovih spisov; po študiju sem bil pedagog in ne zgodovinar; razen tega me je okrog Slomška, v slovenski pedagoški zgodovini in v pedagoški problematiki sploh mikalo toliko stvari, ki bi se jim mnogo raje posvetil. In skozi nje se mi je zdela bolj gotova pot do vseučiliške stolice, kakor pa po študiju Kreka.

A Dolenec ni odnehal. Prigovarjal je in obljubljal pomoč, tudi gmotno. Saj sem bil „brez posla“, vzdrževal sem se z instrukcijami (šele jeseni 1936 sem dobil mesto pomožnega tehničnega asistenta v pedagoškem seminarju filozofske fakultete s „plačo“ iz Natlačenovega „bednostnega fonda“: kakih 400 din na mesec). Dolenec mi je obljubil neko banovinsko podporo, ki sem jo potem tudi dobil, a se ne spominjam več, koliko. In dal sem se pogovoriti ter sem nalogo sprejel.

Dolenec mi je tedaj najprej podaril vse dotlej izšle zvezke Krekovih izbranih spisov (I-IV), ki jih je on uredil (razen III?), ter nekaj separatnih odtisov drugih svojih spisov o Kreku. Prišel sem brati. Nato me je nekoč peljal na izlet k Sv. Joštu nad Kranjem, kraj Krekove visoke šole za izobražence, ter od tam peš do škofoje Loke in z vlakom v Ljubljano. Vso pot sva govorila skoraj le o Kreku in njegovem delu ter njegovi dobi. Škoda le, da sem o vsem še tako malo vedel, da to, kar sem slišal, ni našlo prijemišča v moji duši in sem le preveč zopet pozabil. Občudoval pa sem pri Dolencu njegov izvrstni spomin, njegovo izredno ljubezen do Kreka in njegovo osebno dobroto. Po njegovem vzgledu, a brez njega, sem kmalu obiskal še Selca, Prtovč in Ratitovec, da sem se tako še nekoliko bolj seznanil s Krekovim ožjim svetom.

Nato se je začelo delo. Skozi dve leti sem ves prosti čas presedel v vseučiliški knjižnici, prebral za dobo 1900-1907 vse številke *Slovenca*, *Domoljuba*, *Naše moči* in drugih listov ali knjig, kjer je utegnil sodelovati Krek in kjer bi mogel najti poročila o njem in o njegovem delu. Nekoliko hitreje sem pregledal *Slovenski narod* in liste, ki so o Kreku tudi pisali, a navadno v nasprotni luči. Pri tem sem si delal ločeno tri vrste zapiskov: o Krekovem življenju in delovanju, o Krekovih spisih, objavljenih govorih in podobnem, in, mislim, o obče zanimivih dogodkih tiste dobe (v tem mi spomin ni več čisto gotov). Seveda so prišle na vrsto tudi revije, zapiski zasedanj deželnega zbora in mnoge druge publikacije, zlasti kasnejše, ki so pisale o Kreku v dobi, ki sem jo proučeval. Pri iskanju in ugotavljanju teh mi je izredno mnogo pomagal o vsem informirani ter zmeraj prijazno uslužni ravnatelj knjižnice Janko Šlebingar.

Po Dolenčevih navodilih in napotkih sem obiskal ter izprašal mnogo ljudi, ki so Kreka še poznali in z njim delali, včasih s čisto določenimi vprašanji, iskanji in dvomi. Večino imen sem pozabil, a vem, da sem govoril, z nekaterimi po večkrat: s Cilko Krekovo, J. Gostinčarjem, J. Kalanom, kanonikom J. Sušnikom, A. Ušeničnikom, nekaterim sem pisal, npr. S. Sardenku v Rogaško Slatino.

Ko sem mislil, da imam že mnogo ali že kar preveč tvarine, sem začel pripravljati, kar naj bi postalo V. zvezek Krekovih Izbranih spisov. Napisal sem dolg uvod, kjer sem skušal prikazati Krekovo življenje in delo v obravnavani dobi (1900-1907). Ker se mi je nabralo preveč gradiva in se je uvod zelo raztegnil (nad 90 strani), nisem vseh navedenih dejstev dokumentiral, kar mi danes manjka, ker sem vse prvotne zapiske izgubil in z njimi tudi vse tisto, česar nisem dal v V. zvezek. Nato sem zbral vse gotove Krekove spise in govore iz te dobe (med njimi tudi nekaj pesmi in prevodov), pa tudi nekaj zelo verjetno njegovih časopisnih člankov, in tako je nastalo precej zajetno delo.

Dolenec je vse prebral, odobril in celo pohvalil, nato pa poiskal založnika: Družbo sv. Mohorja v Celju, kateri je A. Korošec v ta namen poklonil, mislim da 20.000 din, kar bi potem skoraj vse imel dobiti jaz kot honorar. Tako bi mi honorar za delo o Kreku plačal Korošec. A dobil sem od tega, če se ne motim, le 2.000 din kot predujem, ostalo so mi obljubili za po natisu. Knjiga je res bila natiskana, a ne vezana, ko so 1941 prišli Nemci in jo poslali v papirnico (že drugo mojo knjigo!). Ostal je en korekturni izvod v mojih rokah, mislim, da tudi korekture pole in morda celo rokopis ali vsaj kopija. A razen prvega se je vse izgubilo z mojo knjižnico in vsemi, ne le krekoloskimi zapiski, ki sem si jih nabral. Korekturni izvod sem slučajno z nekaterimi drugimi malenkostmi vzel s seboj v Goricu, da bi ga imel pri roki za kako predavanje ali kaj podobnega. Sedaj je seveda edini ohranjeni izvod knjige in ga imam pri sebi v Argentini. In to je praktično tudi vsa tvarina, na katero se morem

(Dalje na 8. str.)

GOSPOD FRANCE DOLINAR PETDESETLETNIK

Konec aprila je v Rimu slavil petdesetletnico naš odlični sodelavec, pisatelj in publicist gospod France Dolinar. Z njim ni zvezan v veliki meri samo napredek Slovenske kulturne akcije, ampak je s svojim delom globoko zaoral v našo sodobno narodno in kulturno problematiko in ji s svojim temeljitim delom izkopal globokih korenin. Za to delo ga ni usposobila samo temeljita znanstvena oprema, ampak največ lepa zakladnica darov, s katero ga je Bog obdaroval, da bi zamogel oblikovati temelje in obzorja slovenstvu prav v njegovih najbolj tveganih časih.

Njegova delavnost se je kot izraz narodno zelo živahnega dijaka začela uveljavljati že na srednji šoli v humanistični gimnaziji v Ljubljani. Za časa Živkovićeve diktature se je odločno uprl prehudim izbruhom jugoslovenarstva; moral je zapustiti ljubljanski zavod in je zadnji razred gimnazije opravil v škofskih zavodih v št. Vidu. Na jesen 1933 je vstopil v ljubljansko bogoslovje. Po petih letih študija filozofije in teologije je bil 3. julija 1933 posvečen za duhovnika. Na teološki fakulteti se je pobilže seznanil s prož. dr. Turkom in pri njem tudi opravil svetosavsko nalogo iz poglavja o Jeranovi dobi. Nagrado je tudi prejel.

Za javno delo se je pripravljal že v dijaških letih, ko mu je bilo dano, da se je pridružil Tomčevim mladcem in se tako pridružil gibanju, ki je v katoliškem taboru privedlo do tolikerih lepih uspehov, še bolj pa vplivalo na razvoj ter izklesanost slovenske r. ladine. Sledeč tej smeri je tudi v odločilni smeri sodeloval pri Reviji Katoliške akcije. Leta 1941 je bil prefekt v škofskih zavodih v št. Vidu, odkoder se je pred okupacijo umaknil v Ljubljano ter se odločil za študije v Rimu, kjer se je ves posvetil zgodovinski stroki.

Po katastrofi leta 1945 se je priključil emigraciji in takoj nakazal smer, kam se naj obrne vsa pozornost slovenske aktualnosti. Med bivanjem na Koroškem je v Spitalu izšlo njegovo delo Slovenska državna misel pod psevdonimom Peter Levičnik. Delu, ki je bilo natisnjeno kot razmnoženina, je dal značilen podnaslov: Ob stoletnici njenega oživiljenja, septembra 1948. Str. 63.

Emigracijo preživlja v Rimu in kot čebela skrbi za prodiranje pravih pogledov na našo bodočnost. Ker je spoznal, da je naš čas izrečno političen, je terjal vedno in povsod pravilno usmerjenost in delo pri izdelavi načrtov za naš politični izraz. Opozarjal je na nujnost dela in svaril pred zgrešeno brezbriznostjo.

Že v letu 1945 je v Rimu sodeloval pri pripravi za slovensko kulturno in literarno revijo v emigraciji in skupno s prijatelji našel tiskarno in izvedel sestavo konzorcija, ki mu je predsedoval takrat prelat dr. Odar. Na žalost so se razmere toliko spremenile, da je bil načrt odložen, toda ne za dolgo. Kot tajnik DOSKIJA je predlagal ustanovitev revije v Buenos Airesu, kjer so leta 1950 res izšle VREDNOTE, najprej kot revija, potem pa kot zbornik. Številni njegovi nasveti in predlogi so urejali našo pot do zaželenih ciljev.

Veliko veselje in upanje pa mu je pripravila ustanovitev Slovenske kulturne akcije. Takoj je postal sodelavec Meddobja in Glasa in prav s svojimi prispevki vplival na celotno raven. Še več: nekatere publikacije so nastale prav po njegovi pobudi, med temi je pač na prvem mestu Enchiridion v prevodu prelata Lukmana. Izmed prispevkov zadnjega časa sta izredno pozornost vzbudila eseja o Slomšku in Grivecu in je za tega lani tudi prejel literarno nagrado „Vstajenje“.

In še koliko je bilo njegovih zamisli. Nekatere so bile srečno izpeljane, druge pa čakajo na primerne prilike.

Med nami je gotovo tista luč in središče, ki nam daje vedno pravo usmerjenost za probleme sodobne slovenske duhovne in politične aktivnosti. Pri tem pa gradi ne samo iz globoke osebne zgodovinske in literarne kulture, ampak predvsem iz ljubezni do slovenstva, ki ga doumeva v vsej širini z bogastvom idej in veliko vero v njegovo zmago.

Slovenska kulturna akcija se jubilantu iz vsega srca zahvaljuje za vse in mu želi mnogo lepih zmag ter sadov z vzklikom: AD MULTOS ANNOS!

„NE SKUŠAM PRIKRIVATI, DA
SEM KRISTJAN...“

(Mihajlo Mihajlov)

„Resnica Mihajla Mihajlova“ je velik trikolonski naslov v italijanskem literarnem tedniku „La FERIA Letteraria“ (24. aprila 1965), ki ga kot glavni urednik vodi dramatik in pisatelj *Diego Fabbri*. Pod tem naslovom so v velikih črkah besede, ki jih prinaša naš naslov. Univ. docent Mihajlo Mihajlov je bil v Rusiji in je v beograjski reviji „Delo“ objavil svoje vtise, vzbudil z njimi hudo kri celo pri Titu, ki je zahteval zanj sodni pregon... sodba Mihajlova o razmerah v Rusiji je bila porazna! Za kazen je bila revija „Delo“ ustavljena, Mihajlov je moral v zapor in o dogodku so takoj pisale vse svetovne agencije.

Toda Mihajlov je ostal v zaporu samo nekaj časa; sodišče mu je dovolilo, da se bo smel braniti iz svobode, če bo državni tožilec vložil proti njemu obtožnico. Italijanski tednik pa objavlja pod gornjim naslovom v dobesednem prevodu pismo, ki ga je Mihajlov pisal glavnemu uredniku beograjskega lista „NIN“, da bi se ubranil očitkov, ki so izšli v listu. Toda Mihajlov ob koncu priznava, da „NIN“ pisma ne bo objavil, zato je prepis poslal vsem vodilnim jugoslovanskim listom. Mihajlov začne pismo z besedami:

„Dragi gospod glavni urednik revije „NIN“, moram se na Vas obrniti kot na gospoda, ker me tudi Vi tako nazivate v kolonah svojega lista. Saj se morete spominjati mojih pisem — razlaga Mihajlov —, ko sem Vam razložil svoje stališče; protestiral sem že proti odstavitvi Saše Veresa, urednika revije „KOLO“. Odstavili so ga, ker si je drznil objaviti moj članek „Dostojevski v naših dneh“. Tam sem zagovarjal mnenje, da more tudi krščanstvo uspešno sodelovati pri oblikovanju sedanje družbe. Šel sem še dalje, in zatrdil, da mora biti vera v nesmrtnost duše nujna, če nam res gre za pravo svobodo, kajti svoboda je jalova, če duša ne bi bila nesmrtna. Seveda se pri izrazu krščanstvo ne sklicujem na nobeno cerkev posebej... Prav nič ne prikrivam, da sem kristjan. Opozarjam, da so take metode prava ždanovščina, ko mi je bilo onemogočeno, da se objavi tretji del mojega inkriminiranega članka. Vkljub temu, da moje mnenje ni znano, me je „NIN“ proglasil za sumljivca, ko piše, da sem zašel v neko „čudno stanje“ in pravi, da sem kot gospodin ostal belogardist, pristaš tuje intervencije in še vedno sledim vrstam antikomunistov... Poudarjam Vam naravnost, da Vas preziram, gospod Tosović, ko me vivate v tak okvir, ko sem vendar bil pet let star, ko je izbruhnila druga svetovna voj-

(Dalje na 6. str.)

LITERARNA NAGRADA „VSTAJENJE“
ZA KNJIGO „SKOZI LUČI IN SENCE“

I. DEL

Razsodišče literarne nagrade „Vstajenje“ je na seji dne 13. aprila 1965 v Trstu sklenilo, da podeli velikonočno literarno nagrado za leto 1964 Rudi Jurčecu za I. del spominov „Luči in sence“, ki so izšli pri založbi Baraga v Bs. Airesu.

Avtor je svojo ožjo domovino vzhodno Štajersko pritegnil v slovensko kulturno in politično zgodovino s prikazom njenih razmer v prvih desetletjih tega stoletja. Nato je iz svojih osebnih doživetij izčrpno in plastično orisal duhovne in politične tokove slovenskega javnega življenja v naslednjih petnajstih letih. Priznanje zasluži tudi za svoj dar pripovedovanja pri podajanju te obširne in zapletene tematike, o kateri še ni bila izrečena beseda zgodovine.

Nagrada znaša 50.000 lir.

Trst, 13. aprila 1965.

Razsodišče nagrade „Vstajenje“

Za SKLAD GLASA so darovali: g. *Paternost*, ZDA, 5 dolarjev; g. *Lojze Erjavec*, Ramos Mejía, 40 pesov; ga. *Polonca Kocmurjeva*, Ramos Mejía, 150 pesov; g. *Nace Pisk*, San Justo, 200 pesov; g. *Lojze Vogrič*, 300 pesov; gđc. *Betka Maček*, San Justo, 240 pesov; č. g. *Matko Boštinar*, Florida, 100 pesov; g. *Luka Milharčič*, Ezeiza, 500 pesov; ga. N. N. Bs. Aires. 20 pesov. — ZA SKLAD SKA pa je daroval g. prof. *Vladko Kos*, Rim, namesto cvetja na grob pokojnega p. Prešerna Lit. 3.450. — Vsem se prav lepo zahvaljujemo!

— Profesor slavistike na ameriški univerzi nam piše: „Dragi gospodje, prejel sem knjigo *Dnevi smrtnikov*, Meddobje in Glas; vsega sem bil zelo vesel, ker so Vaše publikacije polne gradiva o slovenskih pisateljih v tujini. Sicer nisem strokovnjak v slovenski književnosti, vendar se pogosto srečam z nalogom, da pišem o slovenski književnosti. Tako sem prispeval slovenski del v *Lexikon der Weltliteratur*, ki je izšel v Stuttgartu v letu 1963, kjer sem ocenil in obdelal 23 slovenskih pesnikov in pisateljev. Zelo me boste razveselili, če mi boste še naprej pošiljali, kar boste izdali, kajti vse mi bo zelo dragoceno. Prav iskreno Vam želim mnogo uspeha — dr. Radivojevič.“ — Gospod *Lojze Lampret* iz Kölna nam navaja: „Po Vašem poverjeniku sem že dobil nekaj izdaj Slovenske kulturne akcije in so mi vse zelo ugajale. Odslej bom naročil vsako publikacijo, ki jo boste v Buenos Airesu izdali. Želim le, da bi SKA še naprej tako plodno delovala in da bi jo podprli vsi zavedni Slovenci po svetu. Brezkompromisna pot, ki ste jo ubrali, je pravilna, in nič ne dvomim, da je taka ustanova kot je SKA, krvavo potrebna vsem rojakom po svetu, ki jim je še mar slovenstvo. Nadaljujte po tej poti, na kateri Vam želim sreče in vse večjih uspehov. Prav lepo pozdravljam in voščim vesele in zadovoljne velikonočne praznike.“

obrazi in obzorja

KAREL MAUSER: LJUDJE POD BIČEM II. del

T. D.

Izšel je drugi del Mauserjeve trilogije LJUDJE POD BIČEM, ki so ga naši bralci težko pričakovali, kar pričajo pisma, ki so zadnje mesece izpraševala po njem. Dokaz so, da jih je zajel prvi del, toda pustil jih je v slepi ulici ob vprašanju, kako bo pisatelj nadaljeval „medrevolucijsko“ povest, če pa je izčrpal že vsa leta in snov potegnil celo čez dni „osvoboditve“? Tudi ni bilo jasno, zakaj je bilo treba roman posvetiti „Turjaškemu mrtvim prijateljem“, če pa je prvi del bil izrazito gorenjsko neopredeljen, skorajda „ofarski“, in se je bore malo dotikal medrevolucijske dobe v „Ljubljanski pokrajini“, ki je bilo središčno torišče državljanske vojske, še manj pa Turjaka samega. Taka vprašanja so stavljali bralci na urednika in čakali še bolj radovedno na drugi del. Zdaj je izšel in prepričani smo, da bo bralce presenetil po svoji vkomponiranosti v celoto in po svoji — snovi ter tudi obravnavi.

Učiteljica *Silva Miklavc* je v svojem prostovoljnem begu pred ljubeznijo do svojega „sodnika“ *Viktorja Zalarja* bila predstavljena v Dobropolje, o katerem pravi avtor, da je „bil med vojno najbolj bel teren“. In tu se je srečala s preteklostjo, drugačno kot jo je doživela na Gorenjskem. Na eni strani „ustrahovano ljudstvo, razvaline in pretrgana življenja“, kakor pravi župnik, ljudje, ki žive z mrtvimi v polpreteklosti in ne z novim redom, ki se ne vključujejo v kolhoze, temveč prej hočejo odgovor na vprašanja, kje so „beli“ vrnjenci, in molijo na zemljo izravnanih grobov. Na drugi strani pa novi gospodarji te komunistične partije in osvobodilne borbe kakor upravitelj *Kostja Razpet* in njegova žena *Nataša*, ki prevzgajajo mladino v smislu „osvobodilnega boja“; ali pa opazujejo vse — kot *Cestnik* —, da sproti obveščajo vsedločujočo partijo in njeno OZNO. Med ta novi red, ki naj ga pomaga sama ustvarjati, in med ljudstvo, ki živi z mrtvimi, je zdaj postavljena *Silva*. Odpirajo se ji nova obzorja — nazaj in naprej. Postaja posrednik med enim in drugim svetom v taki meri, da ta drugi del trilogije skoraj ni več povest o *Silvi*, temveč je težišče pomaknjeno v osebno dramo upravitelja *Razpeta*, v njegovo razmerje do žene in do partijske problematike sploh, ter da smo priče predvsem razpadanju osvobodilne legende v enem nje soustvarjalcu, bivšem politkomisarju, ter istočasno procesu moralne zmage „premaganec“, ki jim jo izvojujejo — mrtvi. *Silva* pride v stik z „dušo vasi“ preko učenca *Antona Rekarja*, ki se upre njenemu obveznemu učenju o „belih“ kot okupatorskih hlapcih in narodnih izdajavcih z upornim klicem: „Moj oče ni izdajavec!“ In prav ta upor fanti ji vzbudi zanimanje za preteklost tega kraja med vojno in vzpostavi stik z njegovo materjo ter njegovim stricem. Tako izve o turjaški tragediji iz ust „belega“ udeleženca, *Rekarjevega* strica, ki ji pred smrtjo daruje še Črne bukve. Partizansko verzijo pa čuje ob obisku turjaških razvalin iz ust *Razpeta* samega, ki je bil med napadavci kot politkomisar in je — kot ji na koncu prizna — osebno ustrelil ranjenega *Antonovega* očeta, komandanta vaških straž, strica *Matevža* pa zato rešil iz vrste 64 tih, ustreljenih potem v *Velikih Laščah*. Pisanje o Turjaku ima še dokumentarno ceno, kajti pisatelj sam je bil tedaj na Turjaku kot bolničar in je torej osebno doživel predajo. Vendar je prav tu hotel biti ob-

— Knjižnica Hrvatske revije je izdala zelo lično umetnostno publikacijo: *Zlatko Tomičič: PUT K MESTROVIČU*. Knjiga obsega 152 strani in jo krasi odlične reprodukcije glavnih Meštrovčevih stvaritev. Cena knjige je 400 pesov, v inozemstvu pa 5 dolarjev. Avtor se je rodil 1930 v Zagrebu in že od leta 1947 objavlja pesmi, eseje, proze in umetnostno zgodovinske razprave. Rokopis so našli med Meštrovčev-

vo zapuščino in je delo izšlo v Buenos Airesu brez avtorjeve vednosti. Naša revija *Meddobje* bo o knjigi prinesla daljše poročilo izpod peresa *Marijana Marolta*. Prijateljem umetnosti (v knjigi je 56 reprodukcij) nakup knjige priporočamo, ker naklada ni velika.

— Beograjska založba *Nolit* je izdala *Antologijo slovenskih esejev*. Knjiga obsega 340 strani in je na čelu esej, ki ga je *Matija*

jektiven ter je podal „obe plati zvona“. Toda tudi padec Turjaka ne predstavlja osrednja povesti, je samo eden motivov, ki naj pomaga Razpetu priti k sebi „kot človeku“. K temu zori Razpet spričo čudovitega notranjega vpliva učiteljice Silve; kljub temu, da ji je nasproten, vendarle dela pod njenim vplivom. In ta njen vpliv ga vodi vedno bolj na stranpot od partijske linije. Ne more lagati ljudstvu o usodi vrnjenih domobrancev, ne naznanja več „desviacij“ učiteljice oblastem (to dela obveščevavec Cestnik); vidi vedno bolj ustvarjanje „novega razreda“ v partiji sami: nagrajanja oportunistov in propadanja „idealističnih borcev za novi red“. V tem redu se je povzpел na najvplivnejše mesto direktorja iz prvega dela poznani Blaž Bregar, kapitalistični prilagodilivec in prva ljubezen Silvina, za katerega je žrtvovala nekoč svojo čast in zdaj dela pokoro za to. Ta se vmeša v zakon Kostje in Nataše, razočarane in od pri-vidov živčno bolne partizanke, ter ga razbije in pripelje do razporeke. Tako Razpet propada v očeh partije, proti kateri se upira njegova človečnost, kakor tudi osebno v zakonu, kar ga pripelje v slepo ulico. OZNA aretira medtem Silvo, ki se vedno bolj nagiba k ljudstvu, celo takó, da začne hoditi redno v cerkev. Ko bi moral Razpet iti v Ljubljano zagovarjat se pred forum partije, pričati proti Silvi kot njen odgovorni šef, se spričo zavesti propada legende o osvobodilnem boju, v katero je verjel, kakor tudi zato, da je izposloval zopet grob Rekarju, ki ga je na Turjaku sam ustrelil, v čemer je njegova človečnost dozorala do viška —, pa tudi spričo krivic, ki jih dela proti nedolžnim, ustrelili.

Silva pa gre pred OZNO-vsko sodišče. Toda malo pred tem je izjavila, da se misli drugo leto — poročiti, seveda z Viktorjem Zalarjem, ki medtem v Podbrezju opušta svoj „sodniški“ pogled na Silvino medvojno žrtev. S tem pa je že nakazan — tretji del, ki bo izšel v novem letniku.

Tak je drugi del trilogije Ljudje pod bičem, ki je pravkar izšel. Umetniško je enotnejši kot prvi del, pri katerem se vidi, da je nastal iz osnovne novelice, pa iz dodanega ji zgodovinskega gradiva, da bi bil roman, kar pa se ni zloilo v enoto. Drugi del pa je samo — novela, preprosta, enočrtna, toda napeta in močna ter psihološko izdelana. Je zgodba o — Razpetovi tragiki razočaranega partizana in zakonskega moža, ki pa raste v človeka — ob Silvi. Ta vpliv nanj je njena edina aktivnost v tem delu, dasi tudi ona iz opazovavca obeh plati doživi razvoj: nasloni se na stran — bele preteklosti. In na tem bregu jo je hotel imeti avtor, kamor jo je posrečeno pripeljal, da more razviti še najprej njeno usodo in pot — v emigracijo, kamor se nam zdi, da bo šel razvoj tretjega dela.

Poleg te zgodbe je v povesti mnogo zanimivih pogledov, sodb in misli o naši državljanski vojski. Tako zavrača besedo „izdajavec naroda“, kajti borba ni bila vojna proti okupatorju, ampak komunistična revolucija in protirevolucija med nami samimi: Postavlja vprašanje, ali bi prišlo do „osvobodilne borbe“, če bi npr. Nemci okupirali Slovenijo v sklopu komunističnega ustroja? (221) itd.

Mauser je s to povestjo stopil med prve oblikovavce naše celotne medvojne usode (Kociper ni prišel še preko prve knjige, uvoda) ter je ta drugi del po objektivnem podajanju snovi ter po umetniški sili gotovo ena njegovih najbolj uspelih knjig, vrednih branja. Deležna bo gotovo velikega uspeha in — hvaležnosti.

— Gospod dr. Rudolf Hanželič nam piše iz Córdoba: „Dragi Ruda, prav iskrena zahvala za Tvoje toplo pismo in voščila ob najinem skupnem slavu šestdesetletnice. Jaz spadam med molčeče ljudi, včasih celo med stroge, a bodi prepričan, da vsa Vaša dela spremljam z velikim veseljem in hvaležnostjo; toliko lepega zase sem našel v Vaših knjigah in pa revijah in listih. Vse to me je zares obogatilo. Hvala Vam za delo. Bog Vam daj zdravja, da bi mogli nadaljevati še mnoga leta — v veliko dobro vse slovenske skupnosti. Ste kakor čebele, ki zbirate med po vsem svetu ter ga nam posredujete. Vsem prav prisrčne pozdrave...“

— „MLADIKA“ (Trst, št. 3, 1965) piše: „MEDDOBJE: Ponovno moramo opozoriti na to slovensko revijo, ki izhaja v Buenos Airesu in jo izdaja Slovenska kulturna akcija. V zadnji številki nas v uvodu pozdravlja Kramolčev „Snežni metež“, ki razpoložensko predstavi številko. Sledi razprava Rafka Vodeba o temi „II. Vatikanski cerkveni zbor in umetnost“. V tej razpravi napoveduje pisec, da bo nova liturgija prinesla nove zahteve tudi v cerkveno umetnost, ki naj bogoslužju daje primeren sijaj. Sledi pesmi Franceta Papeža in Humberta Pribaca, Božidar Fink govori „O ustavnem položaju v Sloveniji“... Sledi prozni del, v katerem so zastopani Beličič s „Stavkokazi“, Mauser z „Razdrtim gnezdom“ in Bukvič z grotesko „Kako je pokojni Campbell prišel strašit svojo ženo, ki ga je povozila z avtomobilom“. Dolg naslov pove že tudi vsebino zgodbe. Zelo zanimivi pa so dr. Tineta Debeljaka „Spomini ob F. S. Finžgarju“. Po prebranju Finžgarjevih spominov, Jurčevih „Skozi luči in sence“ nam Tine Debeljak prinaša nove osvetlitve na čas in osebe. Iz vsega si bodo bralci laže ustvarili popolnejšo sliko naše polpretekle dobe. Pri vsem tem pa seveda Finžgarjeva podoba medli, kar odločno kaže, da so njegovi spomini precej subjektivni. Številko zaključuje Jevnikarjev pregled „Slovenske knjige v letu 1963“. Iz pregleda vstaja dvojje: Jevnikarjeva marljivost, s katero zasleduje naše literarno področje, prav tako pa literarna plodovitost našega naroda.“

— Ljubljansko „Delo“ že sodi o Kidriču: „...ob tem se nehoti spomnimo značilnih pozitivističnih tekstov, recimo doktorja Franceta Kidriča monografije o Prešernu, kjer je z neznanstveno potrpežljivostjo in domiseljnostjo nabrajanega neznanstveno veliko gradiva, ki je z osrednjim vprašanjem sorodno šele v petem ali šestem kolenu in ki je samoposebi lahko zelo zanimivo, pa h končni razrešitvi oziroma opredelitvi centralnega vprašanja bore malo dopinese.“

Iz delavnosti članov Slovenske kulturne akcije v zadnjih mesecih navajamo: France Papež je končal prevod Eliotove drame „Umor v katedrali“ in režiser Nikolaj Jeločnik pripravlja urizoritev dela v okviru SKAD-a; kvartet Finkovih je pod vodstvom prof. Al. Geržiniča zaključil snemanje prve plošče in bodo plošče verjetno na razpolago že konec maja; Maks Borštnik je prevzel režijo „Martina Krpana“ (predelava Jožeta Vombegarja) v okviru Slovenskega gledališča; France Dolinar pripravlja v Rimu za natis predavanje o pokojnem p. Prešernu in bo delo izdala Gregorijanska univerza; Ruda Jurčec je v majski številki Duhovnega življenja objavil članek „Kardinal Beran — zmaga v ljubezni do Kristusovega namestnika“; na letošnjem Socialnem dnevu bosta predavala prof. Al. Geržinič in Ruda Jurčec.

Čop napisal v letu 1833 ob črkarski pravdi. Prva knjiga zajema avtorje do leta 1941 in so posamezni eseji Frana Levstika, Janka Kersnika, Ivana Cankarja, Juša Kozaka, Bratka Krefta, Josipa Vidmarja, Borisa Zihlerla, Mateja Bora, Draga Šega in drugih... Torej zbor predvsem levicarjev.

— Drago Mario Šijanec je v teku velikega tedna dirigiral v La Plati Verdijev Requiem. Tu-

kajšnja kritika je izvedbo zelo visoko ocenila in pri Šijancu poudarila, da „je dirigiral briljantno in po spominu“. Ob koncu poročila ponovno podčrtava velik uspeh in ga pripisuje Dragu M. Šijancu, ker je izvedba na taki višini bila samo njegova zasluga. Opera v La Plati pa slavi letos 75. letnico in bo ena izmed slavnostnih predstav izvedba Mozartovega dela „Don Giovanni“, prvič na odru tega gledališča. Dirigiral bo Drago Mario Šijanec.

na. Moji starši so imeli — oče sedemnajst let, mati sedem — ko so jih starši privedli v Jugoslavijo l. 1918 po dogodkih v Rusiji. Moj oče je končal študije na jugoslovanski univerzi in je bil redni vojak v jugoslovanski vojski, jaz sem se rodil v Pančevu in vse šole končal na državnih zavodih Jugoslavije in bil tudi redni vojak v redni vojski, še prej pa sem bil v mladinski koloni, ki je gradila progo v Bosni. Vsi moji dokumenti govore, da sem jugoslovanski državljani.

Bil sem 1964 v Rusiji kot študent v zamenjavo, ker je za isti čas prišel na našo univerzo ruski tovariš v Jugoslavijo. Reči pa moram, da mi je bil v Rusiji ruski narod bolj pri srcu kot pa ruske oblasti. Izjave, ki sem jih ponovil pri nas, so imele vse dovoljenje ruskih pisateljev in znastvenikov, ki sem jih srečal.

Kdo mi bo popravil krivico — Vašo in ono pri „Delu“, kjer tretji del mojega članka nikdar ne bo izšel? Vse to se dogaja, dasi sem svoje mnenje že nakazal, predno sem šel v Rusijo, ko sem v reviji FORUM objavil članek „Mrtvi dom pri Dostojevskem in Solženicinu“. Že takrat sem povedal, kaj mislim o stalinizmu in socializmu. Kar navajate pri meni, je prava ponovitev ždanovščine. Res sem bil v svojih zaključkih zelo blizu trditvam in sodbam kot so jih iz Rusije prinašali ostali jugoslovanski misleci, zlasti če se vpoštevajo njihovi spisi zadnjih sedmih let. Meni se zameri, ker sem obsodil Sovjetsko zvezo, kjer žive ljudje v suženjstvu, ker so po kolhozih z upravnimi ukrepi prisiljeni živeti tam, kjer niso svobodni... Pri tem mi očitata, da imam „čudne“ nazore. Leta in leta sem jih razlagal v številnih jugoslovanskih revijah in če bi mi bilo dovoljeno, bi ponovil, kaj sem hotel povedati o huliganstvu sodobne sovjetske mladine in o alkoholizmu, ki zajema silna razmerja v Moskvi tudi v visokih krogih. Miodrag Bogičević je o meni zapisal, da sem „srednjeveški mistik“. Želel bi samo dodati, da je podoben „srednjeveški“ reaktor tudi mislec, ki piše: „Najgloblje in najlepše doživetje, ki nam je dovoljeno, je mistika. Mistika je izvir za sleherni znanstveno in umetnostno delo... Kdor je brez tega, je kakor mrlič...“ To je zapisal Albert Einstein.

Gospod glavni urednik, prav nič ne zanikam, da smatram filozofijo Vladimirja Solovjeva, Emanuela Mouniera, de Chardina, Shri Auribonda, Čestova in Berdjajeva za mnogo bolj globoko kot pa katerokoli filozofijo katerega koli sodobnega marksističnega filozofa.

Če me strašite, da sem antikomunist, me ne boste prav nič prestrašili. Nisem sam, ki sem prepričan, da je ista roka ubila Gar-

Nekaj splošnih značilnosti te dvojne številke: moč in uravnoteženost, drznost in premišljenost, sodelovanje s pridobitvami severnoameriškega pragmatičnega empirizma in zahodnoevropskega humanizma. V ospredju so slovenska vprašanja, a vedno v najširšem okviru. Esejistični in čisto umetnostni del si držita ravnotežje, prav tako v zadnjem proza in poezija. V le-tej prevladuje to pot prevodna umetnost.

V vseh esejih, ne le v prvem (Alfonz Čuk, *Psihološka razmišljanja ob ekumeničnem vprašanju*) je kot da bi vel koncilski duh odprtosti, dialoga, sproščenosti, iskrenosti in samokritike. Značilno je, kako se v njih ponove nekatere teme, ki so v naših razmerah posebno potrebne razčiščenja. Dr. Čuk in dr. Brumen se npr. dotakneta zmote, njenega pomena v iskanju resnice in našega po navadi nepravilnega pogleda nanjo. Čuk: „Juridico in logično je izrek (»Zmota nima nobenih pravic«) pravilen, toda psihološko in človeško gledano je napačen... Zaradi enostranskega pojmovanja zmote je za nas tako težko razumeti vprašanja, kot so svoboda vesti in verodostojnosti...“ Brumen (*K našemu kulturnemu položaju*): „Motiti se je tedaj neogibno in strah pred zmoto ne bi smel nikoli biti tako silen, da bi nam hromil sile in bi si ne upali iskati resnice, ker bi se mogli zmotiti ali ker se bomo skoraj gotovo v marsičem zmotili.“ S tem v zvezi je vprašanje politike čistih ali nečistih rok, ki mu Brumen posveti daljši odstavek v svojem drugem eseju (*O politiki in politikih*). Pisec trdi, da ni velik politik, kdor ni pripravljen, da si umaže roke (t. j., da mnogo tvega, da sprejema kompromise in poraze). Nekaj podobnega je pred kratkim izjavil Jean Guittou o laikih: „Laik bo moral biti predhodnik. Moral bo delovati po lastnih pobudah in na lastno odgovornost. Sprejema nevarnost, da se zmoti. To je veličina njegove vloge laika.“

Brumen in Velikonja se bavita z vprašanjem našega slovenstva v tujini. Oba navajata, kako se je nekdanji sistem asimilacije („melting pot“) izkazal za škodljivega za vseljenje in za njihovo novo domovino, in oba iščeta, kakšno razmerje naj zavzamemo do narodnosti. Oba kritično pretresata rešitve, ki smo jih prinesli iz preteklosti, iz drugačnih razmer, in pozivata na študij teh vprašanj, na težave in priložnosti, ki jih ponuja naš čas.

Dr. Čuk najde bistvo ekumeničnega problema „v zavesti razbitosti krščanske skupnosti in v dolžnosti pripomoči k zedinjenju.“ Razpravlja o nekaterih področjih, na katerih je psihološko razčiščenje potrebno: naše gledanje na ločene kristjane; zavreči moramo pri presoji življenjskega dogajanja merilo „črno-belo“, priznati svojo krivdo, odpraviti napake; iznebiti se moramo predsodkov, ki so prav na verskem področju pogosti; osebno in skupinsko zblizvanje z drugimi krščanskimi konfesijami; prilagoditev času in drugačnim pogledom. Razprava bo zelo koristna; napisal jo je ne le izvrsten poznavalec vprašanj, marveč tudi avtor, ki zna jasno in zanimivo o njih razpravljati.

Isti odliki ima dr. Brumen, dasi je njegov stil mnogo bolj dinamičen in kompliciran. Njegovo ostro oko prodira skozi olepšave in krinke do nevarnosti, napak in nevednosti; opiše jih brez bojazni in skrivanja, in iznajdljivo, pa vendar trezno, išče in ponuja zdravila ali vsaj nakazuje pota do njih. V razpravljanju o našem kulturnem položaju se loteva predvsem tehle bolečih zadev: našega strahu pred aktualnimi vprašanji; zablod v kritiki; časovne preobrazbe resnice. („Če ne gremo s časom, gre ta brez nas naprej in bodo njegove težnje izkoristili drugi.“) Za ilustracijo podaja primere iz naše zgodovine; pri problemu narodnosti opozarja na osebne lastnosti posameznikov; kup vprašanj sproži o razmerju naše mladine do narodnosti in materinščine; ugotavlja, da nam noben razlog ne izgovor ne odvzema dolžnosti, da pretresemo vsa dejstva in mnenja.

V eseju o politiki in politikih je isti pisec zgradil sistematičen nauk o politikah — verjetno prvi pri nas. Politiko šteje v kulturno delo, kulturne ustvarjalce pa razdeli v „ideologe“ (mislece in obraznike), tehnike in prerajalce. V to 3. skupino spadajo politiki. Ti se dele v vidce, tribune in tehnike (navpični preze), pa še v ustvarjalce novega in vzdrževalce reda (vodoravna ploskev). Negativni (enostranski, pretirani) primerki teh tipov pa dajo utopiste, demagoge, policiste, revolucionarje in konservatorje. Po teh distinkcijah pride na nekatere zahteve do „umetnosti možnega“, kar je politika, in do politikov. Politika mora biti idealistična in realistična obenem; neprestano mora tekmovali z drugimi politikami; iščeč ravnotežja mora le težiti nekoliko v smer naprednosti, sicer sama pripravi revolucionarne sile. Politik mora biti etično krepka osebnost, da se obrani suženjstva moči in oblasti, težnje po nadvladanju vsega življenja, uporabe napačnih etičnih kodeksov; imeti mora intuicijo, pa tudi dobro pripravo; znati si mora pridobiti sodelavce in izkoristiti kritiko. Zanimiva je zgodovinska razlaga, zakaj se naši politiki niso mogli polnokrvno razviti in izživeti, zakaj je pri nas „taktika dobila

višjo ceno kot koncept" (6. poglavje). V napovedanem nadaljevanju bo Brumen tu zbrana poglavja apliciral na J. E. Kreka.

Tudi *Jožeta Velikonje* razglabljanje o tem, *Kdo smo?*, je pogumen pogled v naš položaj. Predvsem zavrača teritorialni princip iz časov narodnostnih bojev v prejšnjem stoletju in ugotavlja, da je odločilna „zavestna eksistenčna skupnost“ (ali drugje: „Naša identiteta sloni predvsem na zavestni pripadnosti slovenski skupnosti.“) Prispevek odpira marsikatera vprašanja, opirajoč se na severnoameriške sociološke preiskave. Nekoliko moti, da v razmišljanju ni pravega razvoja; pisec se preveč obrača in povrača na premagano (?) tezo „vere v zemljo“.

France Dolinar se je spomnil osemdesetletnice *Zgodovinarja Josipa Mala*. Postavi ga z Milkom Kosom in Francetom Steletom med tiste strokovnjake, ki so slovenskemu zgodovinopisju zagotovili akademsko vrhino. Prikaže njegovo delo in označi Mala kot predvsem kulturnega zgodovinarja. Edino, kar pri tem prispevku moti, je to, da je prekratek. Menda ga je avtor prvotno namenil Glasu.

„Ob dvajsetletnici smrti dr. Janka Kralja“ je *Anica Kraljeva* priobčila nekaj Iz spominov na Lipari. Osebna doživetja dajejo odlomkom toploto in približajo ozračje teh zloglasnih otokov za konfinirance pod fašizmom. Srečamo se z močnimi osebnostmi (Roselli, Lussu, Parri, Porcelli), s tedanjimi šestimi tam konfiniranimi Slovenci; župnik Rejec, „vodnik, svetovavec, da, oče Janku (Kralju)“, „naš Janez Svetokriški“, „il santo“, je celo v ta oddaljeni kraj pošiljal blagoslov svoje velike, Bogu in slovenstvu darovane duše. Upam, da so ti zapiski šele uvod v spomine na dr. Kralja in na delo in razmere na Primorskem po prvi svetovni vojni.

Razveseljive sode prinaša *M. Marolta* prikaz *II. grafične razstave slovenskih izseljenskih umetnikov v Buenos Airesu* (za desetletnico Kult. akcije). Kritik se ne zadovolji z naštevanjem imen, marveč poseže v stilne menjave vodilnih umetnikov doma med obema vojnama, nato pa sledi razvoj vsakega razstavljavca. Pri vseh dožene nenehno napredovanje ali razvijanje. Razstava je bila vseskozi pozitivna in je predstavljala pravo slovensko sliko sodobne umetnosti. Marolt dodaja: „In ta slovenska slika je sodobna in prav dobra. In kar je posebno razveseljivo: umetniška mladina ima v zrelejših mojstrih vso zaslombo, mladina pa delo svojih učiteljev in zaščitnikov visoko ceni. Da bi bilo tudi na drugih poljih tako!“

Jurčecve Črke, besede, misli imajo za motto Cankarjevo misel iz Kurenta: „Harmonika ni jezik, ne ve za hinavščino — pesem ni beseda, ne laže“ — stari nesporazum med umetnikom in ljudmi „z mrzlim razumom resnice in hladne pameti“. Tako so razglašali za laž impresionistično in ekspresionistično umetnost, v letih najhujše stiske „je bil pesnik spet zavržen z obtožbo neresnice; očitali so mu pozo, ga trgali iz spon osamljenosti in mu nalagali poslanstvo koristnosti...“ Tudi zdaj, ko je domovina daleč in je med nami, si hinavščina in resnica bijeta v oči. Vendar sta „melodija in pesem srečni, ker domovino objemata; drobna jo, kakor se drobi hostija, ko v tisočinki ostaja polnost milijonskih brezkončnosti. Celita dušo s tkivi večnosti, kjer smo vsi bili v njenih računih, predno je bil svet.“

Rude Jurčeca Requiem in re je nastal „18. avgusta 1955 na kompozicijo baleta Mauricea Ravela: *Daphnis in Chloe*“. Najbolj romantično od Ravelovih del je res lahko dalo našemu avtorju navdih, tudi ne glede na erotični motiv iz antike. V Francozovi glasbi in v Slovenčevi besedni umetnosti nas prevzema barvno razkošje, blesteča instrumentacija, igra kontrastov in rafiniranih domislic v neustavljivo tekočem dogajanju. Jurčec je tu — pa čeprav le za poskus, za študijo k romanu — nakopičil za našo literaturo edinstveno bogastvo barv in simbolov, skrivnostnega razpoloženja, sredi katerega utripa „naga duša“. Fiziologijo, v kateri je ne le prejšnje stoletje, temveč so tudi različne umetniške struje naše dobe videli ključ v razumevanje in orodje za prikaz človeške duševnosti, vrača Jurčec znano. Zadošča mu posluh za notranje brnenje; vid za projekcijo skritih potokov v čutno in umsko sfero; čut za privezanost človeka na večnost in brezkrainost; smisel za posebne perspektive, ki tako nastajajo.

Beličičeva Nova revija je ena tistih finih stvaritev, ki dozorelemu umetniku poganjajo iz vsakodnevnih srečanj in dogodkov. Kratka doba od svetlega poletja do tretjega sestanka graditeljev revije — mostu, ko je zrak že hladnejši in diši prvo grozdje po astrah, zadošča pisatelju, da s prijetno ironijo in z dotiki resnih problemov prikaže razvoj od navdušenja do iztreženja, preko notranjih sporov do grotesknega izida — dveh suhih revij.

Tri pesmi Ivana (ne Franceta!) *Hribovska* so bolj kot tiste, ki so izšle v Zborniku Svobodne Slovenije, priča, kako je mladi domobranec ril v globine, kako ga je mučila tragika dobe in človeka, kako je strmел pred veličastvom duha in vpiljal lepoto veselja in čar umetnostnih oblik. „Slutnja“ je (podobno kot pri Balantiču) napoved lastnega konca („O, ljubezen, nosim te v sebi / za žalostno

cia Lorca, Maksima Gorkija, Tuhačevskega, Patricija Lumumba in Imreja Nagyja. Povem pa tudi, da bo sleherna nova oblika „stalinizma“ izzvala rojstvo neonacizma; gorje se bo ponavljalo.“

Sporočam Vam, da bom uvedel sodno postopanje proti Vam, ker ste me zavestno in zlobo rlatili pred občinstvom. Ker pa vem, da mojega pisma ne boste objavili, sem prepis poslal vsem uredništvom jugoslovanskih listov. — Mihajlo Mihajlov, docent na univerzi v Zadru, v mestu, o katerem pravi Velika sovjetska enciklopedija, da je ameriška vojna baza v Sredozemlju...“

Direktor italijanskega tednika pravi, da pismo res ni bilo še nikjer objavljeno in da je prvi, ki ga objavlja v tujini.

R. J.

Meddobje...

smrt, / odšla boš tiho, počasi s krvjo, / ki tekla v prst bo nekoč...“). Krepak obet za naše pričakovanje Hribovske pesniške zbirke.

Dr. Tine Debeljak nas je ob novem Dantejevem jubileju razveselil z *drugim spevom Vic*. Prevod velike pesnitve, ki se je tako uspešno začel s *Peklom*, ni običal (tako kot se zdi, da je moral doma Gradnikove). Prevajavec ne premaguje le z njemu lastno domiselnostjo neštete težave pri prelivanju idej in podob v slovenščino, marveč zmaga tudi, tako kot je napovedal, slogovno-razpoložensko razliko, ki jo je italijanski vizionar v svojih terecinah vdihnil upodobitvi obeh (in pozneje še tretjega) onstranskih svetov.

Čisto drugačnega prijema se je isti prevajavec moral poslužiti pri poslovenjenju *Dveh Ševčenkovi* (Iržavec, znamenita Oporoka), da je dosegel učinke sveže prvobitnosti. Nekaj iz delavnice vzemo v opombah (*Ob stopetdesetletnici rojstva Tarasa Ševčenka*). Tu avtor lepo primerja ukrajinskega pesniškega prvaka z dr. J. E. Krekom, „ki je bil za Slovence to, kar Ševčenko za ukrajinski narod: Sreč v sredini.“ Krekovi stoletnici sta posvečena ta dva prevoda prav kot Brumnova razprava o politiki in politikih.

Franceta Papeža odlomek iz že dovršenega prevoda Eliotovega *Umora v katedrali* — *Interludij* napravi izvrsten vtis in nas najprimerneje pripravlja na uprizoritev tega dela.

Kot nobena revija tudi Meddobje ne more stalno rasti. Izpričuje pa razgledano uredniško politiko, veliko življenjsko silo, tesen stik s časom in voljo in moč emigracije, da ustvarja na kvalitetni ravni. To potrjuje tudi reprodukcija *Ivana Bukovca Skrivnosti*.

A. G.

— Ruska literarna revija „Znamja“ v Moskvi potrjuje vtis, da se pesniki in pisatelji trudijo prodreti z naporom, da bi smeli svobodneje obravnavati literarne probleme. Novembrska številka 1964 je prinesla študijo o Kafki, ki jo je napisal kritik Sučkov pod naslovom „Kafka, njegova usoda in njegovo ustvarjalno delo“. Zahodni poročevalci omenjajo članek kot dokaz, da se je v Sovjetski zvezi spremenilo prejšnje odklonilno stališče do literarne smeri, kot jo predstavlja Kafka. Pri tem Sučkov navaja nekatere temeljne probleme sodobne literarne teorije in estetike.

— Ljubljanski slavisti si belijo glave, kako preprečiti preneglo pačenje slovenščine s tujkami, zlasti z izposojenkami iz srbsčine. Vdor srbohrvaščine je tolik, da se je bati naglega slabljenja slovenščine pri njenih koreninah. Akademija sicer pripravlja Slovar sodobnega knjižnega jezika, toda če bo vse v redu, bo celotno delo izšlo šele v desetih letih. Ker bo obsegal 4000 strani, bo tudi primerno visoka cena. Sila je huda in bi rabili slovar za najnujnejšo dnevno rabo in bi bilo dovolj, če bi izšel na 100 straneh. To malo izdajo bi potem sproti vsako leto mogli izpopolnjevati z najbolj primernimi dosežki pri komisiji za jezik na Akademiji. Janez Gradišnik predlaga izid dela Slovenščine za Slovence v priročni in kar najbolj popolni izdaji, vendar bi bilo treba pohiteti, kajti sedaj sta „v največji nevarnosti srednji spol in dvojina.“

— Tržaška revija „Most“ je v svoji 4. številki objavila članek VI. Vremca o „Levem kotolicizmu in komunizmu“. Povzel je predavanje, ki ga je imel dunajski „levičarski katolik“ psiholog Wierfried Daim v Moskvi. Kritiki okrog tržaškega Novega lista so članek pohvalili in neki O. B. je celo zapisal, da je Daim „ožji sodelavec kardinala Koeniga, enega najnaprednejših na koncilu“. Oglasili pa so se glasovi proti, ki navajajo med drugim, da je leta 1963 izšla na Dunaju knjižica „Kirche und Zukunft“, kjer so bili tudi članki Daima in Heera. Kardinal pa je vsebino knjižice obsodil kot nekatoliško, ko je rekel: „Ne vem, ali avtorji te knjige govorijo še v Cerkvi ali pa že izven nje.“

— Moskva pripravlja izdajo zbranih spisov Mihajla Šolohova in sicer bo vsaka knjiga izšla v nakladi 300.000 izvodov. Šolohov je napovedal, da bo izdal drugi del „Tihega Dona“, in sicer pod naslovom „Borili so se za domovino“.

(Dolje z 2. str.)

tu naslanjati v svojih študijah o Kreku. Vse drugo je bolj slučajno in najčešče iz druge ali tretje roke.

Uvod sem (po?) natisnil v tretjem in četrtem letniku Vrednot, da sem ga tako obvaroval kake nove izgube, zbrani Krekovi spisi pa čakajo boljših časov.

Ko obujam te spomine, bi rad dodal še nekatera dejstva in nekaj opomb. Krek je bil velik mož, kakor mnogi drugi, a kaj razen nekaj splošnih podatkov bi vedeli o njem, če bi ne bilo Ivana Dolence? Ta mož, ki je nedavno (24. okt. 1964) izpolnil 80 let, ki je bil od 1904 v stalnem stiku s Krekom, ki ga je tedaj osebno pač dosti dobro poznal, je dejansko posvetil življenje študiju svojega učitelja in vzornika. Napisal je še nekaj drugih stvari, bil je profesor, prosvetni inšpektor in šolski ravnatelj, celo državni poslanec; bil je tudi parlamentarni stenograf na Dunaju in v Beogradu. Toda njegovo ime bo ostalo posebno povezano z imenom Janeza Ev. Kreka. Koliko truda, koliko brskanja po knjižnicah in arhivih, koliko razgovorov, dopisovanj in zapisovanj ga je stalo raziskovanje Krekovega dela! In koliko spisov je o njem napisal! Razen uvodov v I., II. in IV. zvezek (III. zvezek je prinesel Socializem in je izšel nekako izven serije) Krekovih spisov je napisal vrsto razprav po revijah, zlasti pa dobesedno nešteto člankov v časopisju. Mislim, da se ne motim, če napišem, da ni bilo Krekove obletnice, za katero naj bi vsaj za Slovence napisal kak članek ali pridobil koga drugega, da ga je napisal. Tudi jaz sem marsikak članek zagrešil na njegovo pobudo. Mnogi od teh člankov, Dolencevi, moji in drugi so bili bolj priložnostni. Vendar je Dolence skušal vselej najti kako zanimivo osnovno misel, na katero je članek skomponiral. Tudi sedaj, že pri 80 letih je napisal spominski članek o Kreku za Koledar celjske Mohorjeve družbe.

Janez Ev. Krek je dobil v Dolencu svojega življenjepisca, preučevalca svojega dela in zgodovinarja. Razen Jegliča (J. Jagodice) ni imel te sreče nobeden izmed naših velikih mož zadnje dobe, razen nekaterih pesnikov in pisateljev. A tu mislim predvsem na praktične kulturne delavce. Škoda, da se nihče ni tako kot Dolence Kreku posvetil. A. Mahnič, J. Missii (baje je pisal o njem kanonik J. Šiška, a ga je pri tem prehitela smrt), I. Šušteršič, Ev. Lampetu, A. Korošcu, Fr. Šuklju, I. Hribarju, I. Tavčarju (kot politiku!) in drugim. Ko bi vsak izmed njih dobil svojega preučevalca, bi imeli zadostno gradivo, da bi mogli očrtati pravo podobo tistega časa. Seveda pa, kdor se posveča študiju enega moža, išče, najde in navaja zlasti vse to, kar je ta naredil, ob strani pa pušča in čisto niti ne opazi deleža drugih, ker ga ne išče. To je normalno in se tudi Dolencu ne more prav nič očitati, če je po njegovi zaslugi Krek morda kdaj zares bolj viden in nekako zasenečuje zasluge drugih. Dolence je storil svoje, naj bi tudi drugi svoje in nazadnje seveda zgodovinarji dobe kot take!

Ivanu Dolencu ni bilo dano, da bi svojo nalogo končal, niti da bi jo končal jaz ali kdorkoli drug. Ta zavest bi ga mogla greniti, boleti ga nedokoncana naloga, mogel bi obžalovati, da se je je lotil, zlasti ker so mu še to, kar je naredil, včasih skoraj bolj očitali kakor pa priznavali. Vendar mi je nekoč pisal: „Meni ni žal, da sem postal „krekolog“. Obratno: to je bila velika sreča v mojem življenju. Pri tem sem se toliko naučil, da sem za opravljenost delo obilno plačan.“ Lepe besede, vredne Krekovega učenca! In si jih iskreno prisvajam, ko pišem: Tudi meni ni žal ne dela ne truda, celo uničenje velikega dela svojega napora sem prebolel. Kreka pa kljub še vedno precej nepopolnemu poznanju občudujem zmeraj bolj. Zares pa obžalujem, da nisem mogel vsaj zbrati gradiva za njegov življenjepis in njegovih spisov iz zadnje dobe njegovega življenja (1907-1917). Vsaj to, kajti moja prva naloga je bila zbrati stvarino in vrtati le bolj oris njegovega zunanega življenja. Seveda bi rad, in sedaj me to vedno bolj mika, prodrli v notranjo, osebno podobo njegovo. Kako pri tem pogrešam gradiva, kako čutim negotovost terena, na katerem se gibljem! Vendar sem se odločil poskusiti in tvegati. Plod te odločitve sta za sedaj spis O Politiki in politikih, ki izhaja v Meddobju, in pa predavanje O Krekovi osebnosti in skrivnosti njegovih uspehov, ki ga napoveduje Slovenska kulturna akcija.

S predavanjem bomo počastili Janeza Ev. Kreka ob stoletnici njegovega rojstva, posvečam pa ga tudi Ivanu Dolencu za njegovo osemdesetletnico in za „križdo“, da sem se tudi jaz posvetil študiju Kreka. Naj mu Bog zdravemu in čilemu naloži še vrsto let in mu po možnosti dopusti dočakati, da bo kdor že koli mogel nadaljevati in končati delo, kateremu je on posvetil življenje in v katerem celo vidi veliko srečo svojega življenja!